

3. סנגורם של ישראל - ר' לוי יצחק מברדיצ'ב

מעשה אבות

שכבה בוגרת

הרציונאל

ר' לוי יצחק מברדיצ'ב (1740 בערך - 1819) היה אחד ממנהיגי התנועה החסידית באוקראינה. הוא הלך בדרכו של הבעש"ט כמלמד זכות על כלל ישראל. הוא נולד בגליציה והתקרב לתנועת החסידות, ובלחץ חוגי המתנגדים נאלץ לנדוד ממקום למקום עד שהגיע לעיר ברדיצ'ב שבאוקראינה (תקמ"ה - 1785). שם התמנה לאב בית דין וקנה את מעמדו כרב ופוסק, כמנהיג חסידי, צדיק, וכאיש ציבור שפעל למען כלל היהודים. ברדיצ'ב הייתה לעיר מגוריו, ובה חי ופעל במשך כ-25 שנה עד למותו.

ר' לוי יצחק מברדיצ'ב נחשב ל"סנגורם של ישראל" והיה מלמד זכות על כל יהודי, ולפי תפיסתו רק מי שמספר תמיד בצדקת ובגדולת ישראל ראוי להיות מנהיג על ישראל. הוא נפטר בחודש תשרי תק"ע - 1810 ונקבר בבית הקברות היהודי בברדיצ'ב עיר מגוריו.

מספרים כי עבר פעם בשעת בוקר מוקדמת בחודש אלול ליד בית מרוח וראה יהודים משחקים בקלפים. אמר: "ריבונו של עולם, ראה איזה עם נפלא יש לך! יודעים הם כי בקרוב יצטרכו לקום לסליחות השכם בבוקר, ומתוך חשש שמא יקשה עליהם הדבר, מתרגלים הם כבר עתה להיות ערים בשעות אלה...".

הסיפור הזה הוא דוגמה לדרכו בעבודת ה', ר' לוי יצחק מונה את מעלותיהם של היהודים, מספר בשבחייהם, קורא בלי הרף "מי כעמך ישראל", ואפילו בפושעי ישראל הוא מחפש ומוצא סגולות יקרות, ומגלה טעם לשבח בכל מום ופגם שבהם.

בשיעור זה נכיר את דמותו המיוחדת של ר' לוי יצחק מברדיצ'ב המכונה "סנגורם של ישראל". נחוש מעט מן העוצמה של אהבת ישראל שהקרין על קהילתו ונלמד על חשיבותה של ההתבוננות בעין טובה על כלל ישראל.

המטרות

- התלמידים יכירו את דמותו המופלאה של רבי לוי יצחק מברדיצ'ב.
- התלמידים ילמדו על החשיבות הרבה שיש בלימוד זכות על כלל ישראל.

מבנה השיעור

- פתיחה: פתיחת שערי שמים (מליאה)
- שלב א': רחם נא כמו אם על בניה (מליאה)
- שלב ב': ראה נא עד כמה חביבות המצוות על ישראל (זוגות ומליאה)
- סיכום: תפילת הצדיק רבי לוי יצחק מברדיצ'ב (מליאה ועבודה אישית)

ההכנות הנדרשות

- יש לצלם את השיר "לב של אימא" (נספח 1) כמספר תלמידי הכיתה.
- יש להביא אמצעי השמעה להשמעת השיר (נספח 1).
- יש לצלם את הדף "הבא זכות" (נספח 2) כמספר תלמידי הכיתה.
- יש לצלם את הסיפורים "האתרוג" (נספח 3) ו"חמץ בפסח? חס וחלילה!" על פי ההנחיות בגוף השיעור.
- יש לצלם את תפילת רבי לוי יצחק מברדיצ'ב (נספח 5) כמספר תלמידי הכיתה.
- יש לדאוג לצבעים לקישוט התפילה. המלצה: צבעי מים.
- יש להביא מיני בשמים ובדי רשת להכנת בשמים.
- יש לדאוג לעשות למינציה לתפילות המוכנות בגמר השיעור.

מהלך השיעור

פתיחה: פתיחת שערי שמים (מליאה)

- נספר:
- יש מסורת העוברת בין החסידים ולפיה מי ששרוי בצרה וזקוק לישועה יאמר: "אלוקי דרבי לוי יצחק בן שרה סשה ענני, אלוקי דרבי לוי יצחק מברדיצ'ב ענני".
- באחד מסיפוריו מספר רבי שלמה קרליבך: "זה בדוק ומנוסה ופותח את כל השערים, את כל שערי שמים, רק אתמול שמעתי על יהודי ששעתיים לפני שבת אמרו לו שהוא לא יכול לטוס כי הוויזה שלו לא טובה. הוא חיכה בחדר ופתאום החדר התמלא בעוד אנשים שהוויזה שלהם לא טובה. הוא פרץ בבכי איך יקיים את השבת בלי כלום. הוא בכה והתפלל ואמר: "אלוקי דרבי לוי יצחק בן שרה סשה ענני". פתאום נכנס מישהו לקרוא לו שהוא יכול לטוס כי הכול בסדר". עוד מספרים כי ביום שנולד רבי לוי יצחק, הבעל שם טוב הקדוש עשה סעודה גדולה ואמר שבאה נשמה גדולה לעולם.
- נשאל: מי מכיר או שמע על רבי לוי יצחק מברדיצ'ב? מה כל כך מיוחד באישיותו ומה מיוחד אותו מכל החסידים שלפניו ואחריו? איזה מעשה עשה שבזכותו נפתחים שערי שמים? האם ידוע לכם מה הכינוי שזכה לו?
- נאזין לתשובות.
- נאמר שבשיעור זה נכיר את דמותו המופלאה של רבי לוי יצחק מברדיצ'ב שהיה צדיק גדול, ונענה על השאלות.

שלב א': "רחם נא כמו אם על בניה" (מליאה)

- נסביר שכעת נאזין לסיפור הראשון המלמד על דמותו המופלאה וננסה לענות על השאלות שהצגנו בפתיחה.
- נספר כי הסיפור נכתב בצורת שיר ששר הזמר אברהם פריד.
- נחלק את מילות השיר (נספח 1) ונקרא.
- נשמיע את השיר (נספח 1) ונבקש מהתלמידים לעקוב אחרי המילים.

- שאל: מה ביקש רבי לוי יצחק מברדיצ'ב מאנשי העיר? (רובל עבור פדיון נפש)
- נסביר כי פדיון נפש הוא מנהג שמשמעותו לתת סכום כסף לצדקה ובכך לבטל את רוע הגזרה (צדקה תציל ממוות).
- שאל: כיצד הרגשתם כאשר הרבי הקפיד ודקדק עם האלמנה? מדוע עשה זאת? (מעשיו לא מובנים ולא מתאימים לאדם חסיד, אולם בסוף הסיפור אנו רואים שהייתה לרבי כוונה במעשיו, הוא חיפש דרך ללמד זכות על עם ישראל).
- מה אנו למדים מהסיפור על אישיותו ועל דרכו?
- נאמר: לרבי לוי יצחק מברדיצ'ב הייתה מעלה מיוחדת, הוא יכול היה לראות דברים שנסתרים מאדם פשוט, הוא ראה את המאזניים שבהם דנים את עם ישראל וחיפש תמיד סיבות להטות את הכף ולזכות את עם ישראל בדין.
- נחלק לכל תלמיד דף "הבא זכות" (נספח 2).
- נמלא יחד את המשפט שאמר רבי לוי יצחק מברדיצ'ב כדי להכריע את הכף: "ראה איך אם עלובה מסרה לבנה את חייה, מבקש אני ממך, רחם נא כמו אם על בניה".

שלב ב': ראה נא עד כמה חביבות המצוות על ישראל (זוגות ומליאה)

- נחלק לכל זוג את הסיפור "האתרוג" (נספח 3).
- נבקש למלא את הזכות בענן הריק (נספח 2).
- נשאל שאלות על תוכנו של הסיפור.
- נדון: מה אנו למדים על רבי לוי יצחק מברדיצ'ב מהסיפור פרט לרצון ללמד זכות? (מעשהו של השמש היה יכול לגרום לצער ולכעס גדול, רבי לוי יצחק כבש כעסו ובמקום זאת לימד זכות דרך השמש על כלל ישראל).
- נסכם ונאמר: רבי לוי יצחק מברדיצ'ב ראה את המציאות בעין טובה. גם ברע הוא ראה טוב, מעלה גדולה זו נתנה לו את היכולת לפתוח שערי שמים ולהטות את הכף לטובת כלל ישראל.
- הצעה: נחלק לחצי מהזוגות בכיתה את סיפור "האתרוג" (נספח 3), ולחצי השני את הסיפור "חמץ בפסח? חס וחלילה" (נספח 4). נבקש מנציגים מכל קבוצה לספר במליאה את הסיפור ואת הזכות שכתבו בענן (נספח 2).
- שאל: מה משותף לשני הסיפורים? במה הם שונים? (בשניהם מלמד רבי לוי יצחק מברדיצ'ב זכות על קיום מצוות. בסיפור הראשון הלימוד הוא מתוך מקרה שקרה, ובסיפור השני רבי לוי מתאמץ לחפש זכות בדומה לסיפור הראשון עם האלמנה. מכל מקום, בזכות התאמצותו ללמד זכויות על עם ישראל זכה לכינוי "סגורם של ישראל").

סיכום: תפילת הצדיק רבי לוי יצחק מברדיצ'ב (מליאה ועבודה אישית)

- נספר שלפני שנים רבות מצאו בכתבי הקודש של הרב הקדוש רבי לוי יצחק מברדיצ'ב תפילה מרגשת. מתחת לתפילה כתב רבי לוי יצחק: "סגולה גדולה להצלחה שיאמרו אנשים ונשים

עין טובה ולימוד זכות, שכבה בוגרת,
שיעור 4 – סגורם של ישראל
מפתח הלב מתוך אמונה, המינהל לחינוך דתי

וטף בקשה זו בכל מוצאי שבת קודש קודם ההבדלה שלוש פעמים, ובטוח אני שיצליחו בוודאי אי"ה".

- נחלק את התפילה (נספח 5) ונקרא אותה יחד עם התלמידים.
- נשאל: האם משהו מכיר את התפילה? האם בביתכם נוהגים לומר אותה לפני ההבדלה?
- נשאל: עבור מי מתפלל רבי לוי יצחק מברדיצ'ב? (עבור עם ישראל)
- השלימו: בחלק הראשון של התפילה מבקש רבי לוי יצחק שנאמין ב... ונאהב את... .
- נבקש מהתלמידים למנות את רשימת הבקשות שמבקש רבי לוי יצחק עבור עם ישראל בחלק השני של התפילה.
- נסביר את המילים: בני = שייולדו ילדים. חיי אריכי = חיים ארוכים. מזוני רווחי = פרנסה בשפע. סייעתא דשמיא = עזרה משמים.
- נחלק לתלמידים מיני בשמים.
- נבקש מהתלמידים לקשט את התפילה ולחבר לצידה מיני בשמים.
- נאסוף את התפילות מהתלמידים לצורך למינציה (לא לשכוח לכתוב שם מאחור).
- את התפילה נחלק בפעילות הסיכום, במלווה מלכה.

נספח 1 : מילות השיר - לב של אימא

ערב יום כיפור, מסתין הציבור,
אצל הרבי מברדיצ'ב בפתח.
הראש מורכן, הכסף מוכן - ניתן למשש את המתח.
הרבי הבהיר - השנה הוא מזהיר,
דמי פדיון מוכרח הוא לקחת.
בתוקף ידרוש - רובל מראש, ולא יותר כמלוא מחט.
זקן וצעיר, גם ילד צריך, רובל פדיון לכל נפש,
הרבי יכתוב, בספר הטוב - ירחץ הנשמות מן הרפש.

עמוסות הדרכים, אל בית הכנסת הולכים -
היא רצה מהר מבוהלת,
עם בנה הפעוט, אל הרב בדמעות - לבל תיסגר עוד הדלת.
הלילה קרב, אך הרב מסרב - לקום ממקומו אל הדלת,
הרבנית מתחננת, הארוחה מצטננת,
התענית עוד מעט כבר מתחלת.
הדלת נפתחה - שם עומדת בוכה, האישה והתינוק בידיה,
הו, יאמין לי הרב - חיפשתי זמן כה רב,
לא עלה בידי עוד מטבע.
עונה הרבי עזות: "לא אסכים לזאת!
ארשום אותך אני מציע.
ילדך אין בו חטא, אין מה לפחד -
גם אם ברשימה לא יופיע".

הוי! אימה וחרדה, האישה נרעדה...
אך עם הגזירה לא השלימה,
אוי רבי, ייללה בקול נורא -
האם לא תחוש לב של אימא?
ישמע נא רבי, מה עלה בלבי,
את הרובל בידו אני נותנת.
את בני נא יכתוב, עבורי זה כבר לא -
בעצמי אני לא מתעניינת.
הרבי קופץ, הרי בזה הוא חפץ,
המתין רק למילים כמו אלה.
"הו ה', אנא שמע - לחשוב אין על מה,
זעקה כבר ראית - מלך.
אין אם עלובה, מסרה לבנה את חייה.
עם ישראל הוא בנך, מבקש אני ממך -
רחם נא, כמו אם על בניה".

אימה וחרדה, הקהילה כה מרודה,
המשפחה בקושי אוכלת. לכן, אין ניתן, סכום כסף לא קטן
כשבבית יש שנים עשר ילד?
אך הרבי ציווה - וזאת היא חובה. איש כלל אינו מתווכח,
נאנחים כואבים, ומשכימים ולווים, מביאים... והרבי לוקח.

ליד השולחן הרבי מוכן, את הציבור מקבל הוא בנחת,
קערה שם מונחת ומטבעות בתוכה, רשימה בצדה גם מונחת.

הדלת נפתחה, שם עומדת בוכה - אישה ענייה מיוסרת,
באה בדמעות עם בנה הפעוט - לרבי בכאב מספרת:
"אלמנה בודדה, הבן נא אותה, אך לרגע אותו לא שוכחת,
החיים כה קשים, כי אין לה לשים... רק רובל אחד לשניהם יחד..."

אוי, אימה וחרדה - האישה נרעדה, אך הרבי מתעלם מהצער,
"צריך עוד אחד! הוא אומר בקול חד,
עוד מעט ואסגור את השער".
היא רצה ברחובות, מבקשת נדבות, כל אחד מנסה לסייע,
אך מכמה אגורות, רובל לפרוט - זה דבר שקשה לבצע.

עם ישראל

Four horizontal lines for writing inside a cloud-shaped frame.

Four horizontal lines for writing inside a cloud-shaped frame.

שנה אחת היה מחסור גדול באתרוגים ובקושי השיגו אתרוג אחד לכל קהילת ברדיצ'ב. מובן מאליו שהאתרוג היה מונח אצל הצדיק ר' לוי יצחק, וכל אנשי העיר היו צריכים לבוא לבית הצדיק ולברך שם על האתרוג.

שמש קבוע היה לו לצדיק. הרהר אותו שמש בדעתו שתיכף אחרי ברכתו של הצדיק, בוודאי יברכו על האתרוג החסידיים ואנשי מעשה, ואחריהם הגבירים והנגידים ובעלי בתים חשובים, ועד שיגיע האתרוג אליו, כבר יהיה סמוך לערב. התחיל יצר הרע לנקר במוחו: במה ייגרע חלקי? עד שהחליט שבבוקר השכם, ייטול הוא בחשאי את האתרוג ויברך עליו... וכך היה. כשהאיר השחר ביום טוב הראשון של חג הסוכות, והצדיק הלך לטבול במקווה, נטל השמש בצנעה את האתרוג בכוונה לברך עליו, אך... קרתה תקלה גדולה, רעדו ידיו של השמש, האתרוג נפל ונשברה פטמתו. נפסל האתרוג.

השמש כמעט התעלף מרוב צער. לא די שיתגלה קלונו, שרצה לברך את האתרוג קודם הצדיק, אלא שעוד פסל את האתרוג לגמרי! ר' לוי יצחק יהיה שרוי בלא אתרוג! והוא, השמש גרם לכך! מן ההכרח יהיה לספר את הדבר כמו שהוא לצדיק. כשבא הצדיק ליטול את האתרוג ולברך עליו סח לו השמש בדמעות שליש כל אותו המאורע. סח וחשב שבוודאי יתרעם הצדיק על "מעשה שלא ייעשה" זה.

מה השתומם השמש לראות שהצדיק לא רגז ולא כעס כלל וכלל, אלא נטל בשתי ידיו את האתרוג, ובהתלהבות גדולה כדרכו בקודש התחיל להמליץ לפני הקב"ה: "ריבונו של עולם! ראה נא כמה חביבות הן המצוות על ישראל, עד שבשביל זריזות קיום מצות אתרוג העמיד יהודי פשוט כשמש שלי את עצמו בסכנה לפסול את האתרוג, ובלבד שיוכל להימנות על 'זריזין המקדימין למצוות'..."

(מתוך הספר 'אוהב ואהוב' מאת שמחה רז)

נספח 4 : חמץ בפסח? חס וחלילה!

רבי לוי יצחק מברדיצ'ב התהלך בערב פסח אחד עם שמשו ברחובות העיר.

פגע בגוי אחד ממבריהי המכס ושאלו:

- "האם יש לך סחורה אסורה שהובאה מעבר לגבול?"

- "ודאי. לך נא עמדי, יש בביתי הרבה".

הניחו רבי לוי יצחק והמשיך בדרכו.

פגע באדם מישראל ושאלו לתומו:

- "אפשר יש חמץ בביתך?"

- "עכשיו?" תמה היהודי - "הרי ערב פסח עתה לאחר חצות?!"

הלך רבי לוי יצחק ופגע ביהודי אחר ושאלו אותה השאלה:

- "רבי, האם משטה הוא בי, או חושד בכשרים? והרי שעת ביעור וביטול חמץ עברה כבר?"

נשא רבי לוי יצחק את עיניו כלפי מעלה ואמר:

"ריבון העולמים! השקיפה ממעון קודשך וראה את עמך ישראל. מקפידים הם במצוותיך

וזזהירים בהן. קיסר רוסיה מלך אדיר הוא, כמה שופטים ושוטרים העמיד וכמה חיילות צבא

וגייסות משמר הפקיד בכל רחבי המדינה ובכל ערי הספר, וכולם שומרים על החוקים

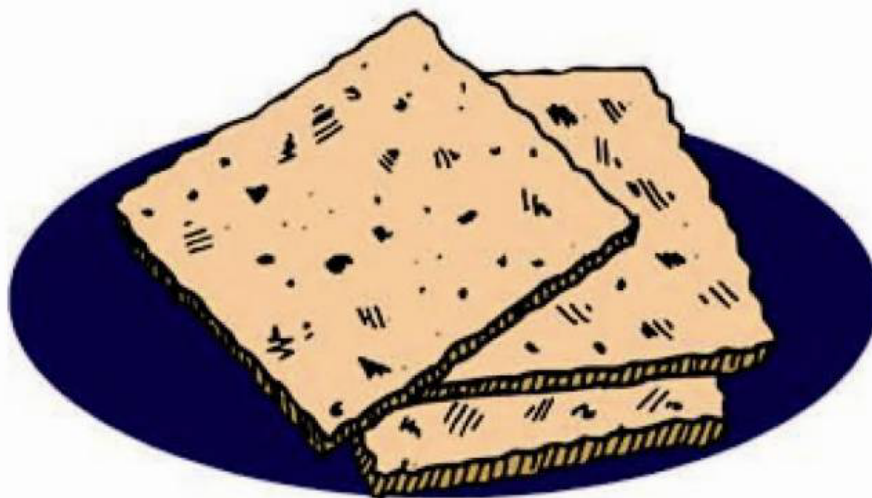
ומפקחים על הגבולות שלא יבריחו סחורה בלי מכס - אף על פי כן עוברי עבירה מצויים

בראש חוצות. ואתה ריבוננו של עולם, כתבת בתורתך: (שמות י"ג, ז') "ולא יראה לך חמץ" - לא

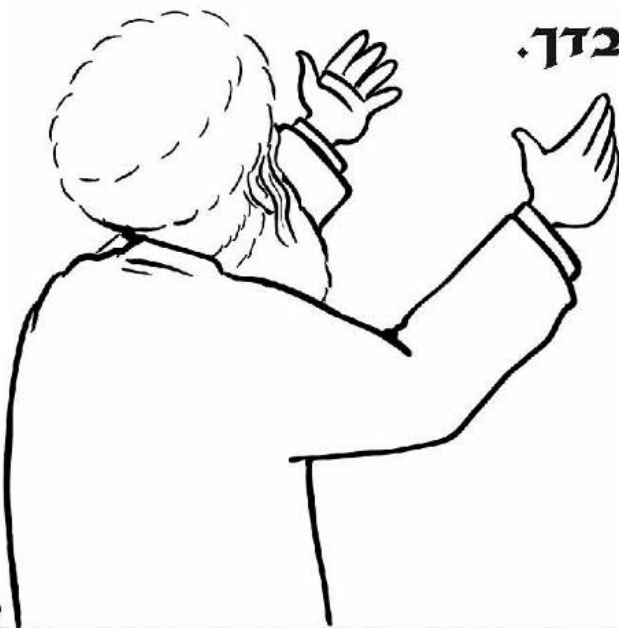
העמדת עלינו שוטרים ולא נוגשים ולא אנשי צבא - ובערב פסח אין משהו חמץ נמצא בבית

ישראל מבעוד יום!".

(מתוך הספר אוהב ואהוב מאת שמחה רז)

אלוקי אברהם, אלוקי יצחק ואלוקי יעקב!
שמור והצל את עמך ישראל אהוביך מכל רע,
למען שם תהילתך.
הנה שבת קודש האהובה עוברת,
ויהי רצון מלפניך,
שיבוא עלינו השבוע הבא -
לאמונה שלמה, לאמונת חכמים, לאהבת חברים,
לדבקות הבורא ברוך הוא,
להאמין בשלושה עשר עיקרים שלך,
ובגאולה קרובה במהרה בימינו,
ובתחיית המתים,
ובנבואת משה רבנו עליו השלום.
ריבונו של עולם!
אתה הנותן ליעף כוח,
תן כוח גם לילדיך רחומיך היהודים,
להלל שמך ולעבוד אותך לבדך.
והשבוע הבא, יבוא עלינו -
לבריאות ולמזל, ולהצלחה
ולברכה ולחסד,
ולבני חיי ומזוגי
לנו ולכל ישראל,
ונאמר אמן.

אלוקי אברהם, אלוקי יצחק ואלוקי יעקב!
שמור והצל את עמך ישראל אהוביך מכל רע,
למען שם תהילתך.
הנה שבת קודש האהובה עוברת,
ויהי רצון מלפניך,
שיבוא עלינו השבוע הבא -
לאמונה שלמה, לאמונת חכמים, לאהבת חברים,
לדבקות הבורא ברוך הוא,
להאמין בשלושה עשר עיקרים שלך,
ובגאולה קרובה במהרה בימינו,
ובתחיית המתים,
ובנבואת משה רבנו עליו השלום.
ריבונו של עולם!
אתה הנותן ליעף כוח,
תן כוח גם לילדיך רחומיך היהודים,
להלל שמך ולעבוד אותך לבדך.
והשבוע הבא, יבוא עלינו -
לבריאות ולנזל, ולהצלחה
ולברכה ולחסד,
ולבני חיי ומזוני
לנו ולכל ישראל,
ונאמר אמן.

